

MEZŐ – AZ EMBER TEREMTMÉNYE (5. RÉSZ)

A negyedik fejezetben nemcsak a mező, illetve a mezőgazdaság kialakulásához nem jutottam el, hanem az úgynevezett modern ember megjelenéséig sem. Az ember törzsfejlődését illetően már régóta tudjuk, milyen láncszemekből állt össze. Sőt azt is, hogy a szakembereknek még mindig nem sikerült pontos kapcsolódási pontokat találniuk az egyes emberfajok között. Eugene Dubois a jávai leletét, ami csak egy koponyatetőből és egy combcsontból állt, Pithecanthropusnak nevezte. Nem árultam el, hogy a kínai csoukoutieni barlangrendszerben az 1920-as években többen is találtak olyan csontmaradványokat, amelyek ugyanattól a fajtól maradtak vissza, de a megkülönböztetés kedvéért Sinanthropusokként sorolták be őket az emberfajok rendszerébe. Ám ekkorra már az ősemberkutatás olyan méreteket öltött, hogy sok mindent pontosítani kellett, vagyis a kutatóknak összehangolt szakkifejezéseket kellett használniuk. A „majomember” kifejezés már csak azért sem illett rájuk, mert már egyáltalán (pontosabban a kromoszómaszámuk alapján) nem tartoznak az emberszabású (Pongidae) majmok közé. Emberfajokra vonatkozóan inkább a Homininek kifejezés lett használatos.

Azonban az ember Földön való elterjedésével kapcsolatban fontos megjegyeznünk, hogy a „majdnem” közvetlen elődeink, a Homo erectusok, kb. 1 millió évvel ezelőtt, miután a hozzájuk közeli szavannákat benépesítették, az őshazájuktól, Dél-Afrikától északi irányba kezdtek el áramlani. 300-400 ezer év elteltével eljutottak Európába, Dél-, Kelet-Ázsiába és Eurázsia legészakibb részeire is. Itt és a továbbiakban is hivatkozom majd David Attenborough (1926–) könyveiben, főként az általa szerkesztett, Az élővilág atlaszában közölt adatokra. Szerinte, amit többen is állítanak, „A saját fajunk a Homo sapiens a Homo erectusból fejlődött ki Afrikában, kevesebb mint 250 000 évvel ezelőtt. Tulajdonképpen több Homo sapiens-típus követte egymást. A legkorábbi európai leletek közül néhány a „Neander-völgyi” típusba tartozik.” Mint tudjuk, Neander-völgy Düsseldorf közelében, a Düssel nevű folyócska mellett található. 1856-ban itt lelték meg az első ősemberi csontokat, ami igen nagy szenzációt keltett. Móríc Zsigmond is beleszótt a Légy jó mindhalál című – korántsem ifjúsági – regényébe. Igaz, ez jóval később történt. A tudománytörténészek szerint viszont már évekkel előbb is találtak hasonló csonttöredékeket Európában, ráadásul olyanokat is, amelyek sokkal fejlettebb emberi fajra utaltak, mint a Homo sapiens neanderthalensis volt. Ezt az emberelődöt is előbb a leőhelyéről, cro-magnonini embernek nevezték el, mivel a dél-franciaországi Cro-Magnon nevű sziklafal tövében találták meg, Louis Lartet (1801–1871) őslénykutató és Henry Christy (amatőr régész) 1868-ban. Már régóta tudják, hogy a két emberfaj csoportjai, eleinte még hordái, egymás közelében éltek, és sokszor ádáz harcokat vívtak egymással. Ám annak ellenére, hogy az arckoponyájuk, s ennek következtében az arcizmaik felépítése között lényeges különbségek vannak, mindkettőjük génjei, igaz, nem egyforma arányban, megtalálhatók a mai emberekben, azaz sokunkban. Hogy mikor különültek el egymástól, az még nem tudható pontosan, nyilván ezer évek kellettek hozzá, ám minden bizonnyal a folyamat még valahol Afrikában kezdődött el. A neandervölgyi típus állítólag már 28 ezer évvel ezelőtt kihalt, viszont a cro-magnoniak még ma is élnek. Vagy 30 ezer évvel ezelőtt már olyanok voltak, mint mi vagyunk. Mindkét fajt, helyesebben alfajt (már csak azért is, mert nemileg egymással keveredtek) megilleti a Homo sapiens, magyarul a „bölc, illetve az értelmes ember” név. Ám, hogy mégis meg tudjuk őket különböztetni egymástól, az utóbbiakét még egy „sapienssel” megtoldották. Ezek szerint mi Homo sapiens sapiensek lennénk, azaz vagyunk. (Mint tapasztalhatjuk – megint a kisördög szólal meg bennem –, sokan nem elégszenek meg a dupla bölcseséggel, mert szerintük ők sokszorosan azok. Hát legyenek. Lelkük rajta. Hadd tegyem még hozzá, a genetikában a több nem éppen pozitívumot jelent, pláne a kromoszómák számát illetően nem). Viszont hangsúlyozni kell, hogy ma egyetlen emberfaj (alfaj) él a Földön, és ezen belül léteznek rasszok, amelyek a földrajzi elterjedésük következtében a bőrszínükkel, arcvonásukkal és néhány apró, rájuk jellemző külső vonással térnek el egymástól, de genetikailag alig, ami természetes, hiszen épp e tekintetben az egyedeink sem hajszálpontosan egyformák.

Fentebb már említettem, hogy a Homo erectusok már kb. 700 ezer évvel ezelőtt megtelepedtek Euráziának különböző pontjain. Viszont akik benépesítették Földünk összes kontinensét, azok a Homo sapiens sapiensek voltak. Ma már léteznek olyan térképek, amelyeken nyomon tudjuk követni, hogy mikor hová érkezhettek meg. Meglepő, hogy leghamarabb, mintegy 38 ezer éve Ausztráliába, 35 ezer éve Közép-Ázsiába, 10 ezer évvel később Nyugat-Európába. Majd 11 ezer évvel ezelőtt, átkelve a Bering-szoroson, eljutottak Alaszkába, s onnan délfelé vonulva, kétezer éven belül már a dél-amerikai Fokföldön voltak. Legkésőbb, 4500 éve érkeztek meg Grönladra. Hogy ez a közel 40 ezer évig tartó szétáramlás, figyelembe véve a háborgó tengereken át történő, kezdetleges tákolmányokon való evickéléseket is, hány emberáldozattal járhatott, elképzelni is képtelenség. Hogy mi ösztönözhette őket erre? Talán az élelemszerzés, ami akkoriban vadászatból és a vadonélő növények gyűjtéséből állhatott. De nem kizárt, hogy a kíváncsiság is közrejátszott, ami a megismerésnek mindmáig a legfőbb hajtómotorja. Ám azon kívül, hogy a népvándorlás, ami ősidők óta – azt is mondhatnánk, mint genetikai program – benne él az emberi fajban, és soha senkinek és semminek nem sikerült mindmáig megakadályoznia, egy másik pszichikai tulajdonságnak is munkálkodnia kellett benne, az pedig a nagyobb biztonságot ígérő, letelepedési vágy. Pontosabban az otthon, később a haza létrehozása. Ez lehetett az, ami ráébreszthette őt arra, hogy számára sokkal előnyösebb az egyes állatfajoknak a mozgásterét korlátozni, azaz háziasítani, mint napokon át üldözni, testi épsége, sőt élete kockáztatásával, különböző fortélyok alkalmazásával zsákmányul ejteni őket. Ámulatba ejtő kreativitás kellett ahhoz is, hogy az elődeink rájöjjenek, ha bizonyos füvek magvait a patás állatok lábnyomaiba szórják és földdel betakarják, de jobb, ha a maguk feltúrta földbe vetik el, majd miután a magok kikelték, szárba szökkennek és termést hoznak, megvédjék

őket a növényevő emlősök és madarak pusztításaitól. Hány nemzedéknyi Robinszonok ötleteire lehetett szükség, hogy az emberek, a gyűjtögető-vadászó életmód mellett állattenyésztővé és növénytermesztővé (is) váljanak. Végül egy csekély hányaduk képes legyen arra, hogy sok millió társát ellássa étellel. És ez csupán rövid tízezernyi év lassú lepergése alatt zajlott le. Majd hirtelen, mintha megbolondult volna a világ, alig kétszáz év alatt az éhes szájak száma 1 milliárdról nyolcszorosára nőtt. És úgy tűnik, nincs megállás. De reménykedjünk, majdcsak lesz valahogy. Am a jövőtől való félelem helyett foglalkozzunk inkább azzal, amit immár írásaim két fejezetében is felvettem.

Az ember a mezőket ott hozhatta létre, ahol természetes körülmények között eleve füves területek voltak. Ezek pedig a hideg sarki övezeteket kivéve mind a hat földrészen kialakultak. „Ma még nagy területeket borítanak be Közép-Ázsiában, valamint az Aral-tó és a Fekete-tenger közti földön. A történelmi időkben jelentek meg a Pannon-medencében (Magyarországon), de szélső nyúlványaik nyugati irányban még tovább is terjedtek. Afrikában sztyepnek, szavannának, Dél-Amerikában pampának, llanosnak, Észak-Amerikában prérinek nevezik őket. Ausztráliában ugyancsak vannak füves területek. (...) Füves területek képződésében különleges szerepet játszik a csapadék. Serkenti a fű növekedését, ha az esős időszakokat több hónapos száraz periódusok választják el egymástól. Ez az esővízmennyiség azonban nem elegendő a fák növekedéséhez. (...) Az eső mellett fontos a téli hideg vagy a nyári szárazság is, a sok szél, amely terheli a növények vízháztartását, és nem utolsósorban azok a nagytestű állatok, amelyek legelőként használják a füves területeket (...). A földfelszínen levő rész csupán kb. 30%-át jelenti a fűfélék biomasszájának, a felszín alatti arány ezzel szemben 70%.” (Josef Reichholf: Szántók és mezők világa, Magyar könyvklub, 1989.) Az előbbi szöveget azért tartom fontosnak idézni, mert mint utaltam rá, az ember a füves területeken hozta létre, „teremtette meg” az első szántóföldeket. Általános iskolai tananyag, hogy föld felszínének 71%-át víz borítja és csupán 29%-a szárazföld. Legújabb adatok szerint a szárazföldnek hozzávetőlegesen csupán a 8%-án tud mezőgazdasági termelést folytatni az emberiség. Ez nyilván azért sem elég, mert az összes szántóföldön nem termelhet közvetlen emberi ételmezésre vagy takarmányozásra alkalmas növényeket, mivel ipari növényekre is nagy még az igény. Ahogy az emberiség száma gyarapszik, vele párhuzamosan kellene növelni a termőföldek területének a nagyságát is. Amivel sajnos már régóta meg is próbálkoznak, nem törődve azzal, hogy ez igen súlyos következményekkel jár. Hogy milyenekkel, azt már nap mint nap tapasztalhatjuk.

